

Ervin Dolenc

“ZA MENOJ NE BODO FARJI PEVALI... ZA MENOJ BO ŠLA MUZIKA”

*Politični boji in versko življenje na kranjskem podeželju v začetku
stoletja*

Za nekoliko pristransko, vendar slikovito pričevanje o političnih bojih med liberalnimi in katoliškimi javnimi dclavci v Senožečah ob prelomu stoletja se moramo v največji mcri zahvaliti župniku Janezu Evangelistu Beštru. Bešter je bil za župnega upravitelja v Senožečah imcnovan decembra 1910, kamor je prišel kot kaplan iz Cerkelj na Gorenjskem. Za župnika je bil potrjen 1. maja 1911. Senožeč se je rešil maja 1916, ko je prevzel župnijo in dekanijo v Postojni. V kroniki je obnovil začetke političnih bojov po ločitvi duhov sredi 80. let v Senožečah. Tako je začel žlahtno tradicijo pisanja kronike, ki so jo bolj ali manj dosledno nadaljevali tudi njegovi nasledniki.

Senožeče so bile takrat trg nekaj kilometrov pred zahodno mejo Kranjske, vendar po svoji gospodarski in duhovni usmerjenosti precej bližje Trstu (30 km) kot Ljubljani (70 km). Od izgradnje Južne železnice leta 1857 je kraj žc pol stoletja gospodarsko propadal. Vsaj od 12. stoletja je bil na senožeškem gradu sedež zemljiškega gospodstva. V začetku 13. stoletja je v Senožečah že delovala dobičkonosna mitnica na eni pomembnejših poti iz Podonavja k Tržaškemu zalivu. Tržne pravice so Senožeče dobile sredi 15. stoletja in v tistem času je bil s pomočjo ambicioznih zemljiških gos-

podov tudi tamkajšnji vikariat povzdignjen v pravo župnijo. Pravi razevet kraja je omogočila rastoča trgovina z lesom in furmanstvo v 18. in 19. stoletju. Do preusmeritve prometa na žcleznico je število prebivalcev v trgu naraslo na okrog 1500 ljudi, v vsej fari pa je takrat živelo do 2500 ljudi. Gost promet z vozovi je v sezoni v kraj vsakodnevno privedel do 1000 potnikov, katerih del je v Senožečah tudi prenočil, skoraj vsi pa so se nedvomno vsaj za krajši čas ustavili, spočili in nakrmili konje ter poplaknili cestni prah. V trgu je bilo takrat okrog 17 gostiln, ki so v hlevih lahko prenočile do 250 parov konj, prometu pa so služili še številni kovači, kolarji, krojači, trgovci ipd.¹

Po odprtju Južne železnice je trg v dobrem desetletju izgubil tretjino, do prihoda župnika Beštra leta 1910 pa žc polovico prebivalcev. Gospodarsko so začele Senožeče nckoliko okrevati v devtidesetih letih 19. stoletja, ko so se preostali zemljiški posestniki pretežno preusmerili v mlečno živinorejo, revnejšim pa je začela

¹ Arhiv župnije Senožeče, *Status Animarum 1769-1873*; Miroslav Pahor, *Senožeče, slovenska pomorska postojanka na kopnem, Slovensko morje in zaledje, št. 1, Koper 1977, str. 23-79*; Ervin Dolenc, *Senožeče - Skupnost na prepihu, Koper 1994*.

dajati kruh rastoča proizvodnja piva. Delniška pivovarna Adria je po temeljiti prenovi leta 1911 s 35.000 hl piva dosegla proizvodnjo pivovarn v Laškem in v Ljubljani ter zaposlovala okrog 100 delavcev, v sezoni več, pozimi manj. Kljub preusmeritvi prometa so si ljudje še vedno veliko pomagali z vožnjo in prodajo raznih domačih pridelkov v Trst.²

Ločitev duhov in začetki političnega spora v Senožečah so neposredno povezani z dvema županoma. Prvi je bil Jože Zelen (1830-1919), ki je med leti 1866 in 1874 kot zaveden slovenski narodni delavec vodil izgradnjo nove osnovne šole v Senožečah in ustanovil narodno čitalnico. Na volitvah leta 1877 je v kmečki kuriji notranjskega volilnega okraja na listi staroslovencev prvič kandidiral za poslanca v kranjskem deželnem zboru, vendar sta bila izvoljena mladoslovenska kandidata Valentin Zarnik in Josip Vošnjak. Na listi Katoliške narodne stranke je ponovno kandidiral na volitvah za deželni zbor novembra 1895 in po izvolitvi do leta 1901 tudi opravljal svoj poslanski mandat.³

Liberalno stran v tem sporu je zastopal Frane plemeniti Garzarolli (1850-1930). Bil je potomec Francisca Garzarola, ki je prišel v Senožeče koncem 16. stoletja kot svobodni meščan iz Bergama.⁴ Garzarolliji so več stoletij služili senožeškim zemljiškim gospodom, knczom Porzia, več časa tudi kot grajski oskrbniki v Senožečah. V 17. stoletju so bili zaradi zveste službe poplemeniteni. Nekaj družinskih vej se je ustalilo tudi v Trstu in v Postojni. Starši Franca Garzarollija naj bi precej obubožali, tako da je moral Frane obiskovati javno ljudsko šolo v Senožečah. Pozneje je končal še kmetijsko šolo v Gorici. Po umrlih sorodnikih je podedoval nekaj premoženja in z njim poravnal dolgove staršev ter v Senožečah dokupil zemljo. Njegovo premoženje je poleg treh večjih stanovanjskih hiš in nekaj gospodarskih poslopij obsegalo verjetno več kot 50 ha zemlje, kar je bilo za takojšnje razmere že veleposest.⁵ Garzarollijevo zgodbo najlepše pripoveduje župnijska kronika, zato prepustimo besedo kar župniku Beštru.⁶

² Pokrajinski muzej Nova Gorica, propagandni prospekt Pivovarna Adria, Senožeče 1911; Pokrajinski arhiv Koper, Občina Senožeče, š. 50, 51, Mlekarska zadruga Senožeče; Ervin Dolenc, Prispevek o kmetijstvu na Senožeškem, 27 vasi, XIV/1987-1991, Senožeče 1991, str. 35-36; Ervin Dolenc, Senožeče, n. d., str. 58-63.

³ Arhiv Slovenije, Deželno predsedstvo za Kranjsko, Volilni spisi, f. 117 - 131; Novice, XXIV/39, Ljubljana 26. 9. 1866; Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem, Ljubljana 1965, str. 354, 355.

⁴ Napis na nagrobni plošči iz leta 1610 v župni cerkvi Sv. Jerneja Apostola v Senožečah.

⁵ Arhiv Slovenije, Franciscejski kataster, A 171; Ervin Dolenc, Prebivalci Senožeč v prejšnjem stoletju, Kronika, 34/1-2, Ljubljana 1986.

⁶ Arhiv župnije Senožeče, Kronika 1, str. 3-21.

"Mišljenja je bil liberalnega v vsakem oziru. Umevno je bilo, da mu je bilo postopanje župana Zelena prav dobro došlo, da sam sede na županski stol. Začelo se je okrog leta 1885 suvanje za prvenstvo med Zelenom in Garzarollijem. Postala sta smrtna sovražnika. Ker je bil Zelen dober diplomat, poiskal si je zaveznika v osebi župnika Ignacija Okorna⁷, ki je bil že do takrat njegov prijatelj, a živel je v slogi tudi z Garzarollijem. Garzarolli je pa dobil zaveznike v oderuških trgovcih, ki so imeli vsled zadolženosti ljudi v svojih krempljih. Leta 1890 je bil Garzarolli izvoljen županom.

Začela se je prava vojska v Senožečah, ki se je raztezala, žali Bog, tudi na versko življenje cele župnije. Ne smemo prezreti tudi dejstva, da se je začel v tistem času širiti liberalizem po celi deželi, umevno je, da tudi v senožeški župniji. Začetek prepira v Senožečah je bil oseben, a župnik Ignacij Okorn, ki je bil šaljiv in zabaven gospod, ni bil za resen boj. Napravil je prvo veliko napako, da se je dal vpreči Zelenu in ni ostal v osebni boju nad obema strankama. Že pri volitvi za županstvo je zmagal Garzarolli. Zelenovih pristašev je ostalo le nekaj osebnih nasprotnikov Garzarollijevih. V teku let se je osebni boj spremenil v načelni boj. Ker ima še danes župan v vsaki občini velik vpliv na vse občane, je umevno, da je bil županov vpliv leta 1890 še večji. Ker je župnik Okorn ostal zvest pristaš Zelenov, s katerim je bil prepir vedno na dnevnem redu, je Garzarolli udaril tudi po Cerkvi. Začel je ljudi odvracati od Cerkve in župnika in takrat je velika večina njegovih pristašev zapustila Cerkev in vsako izpolnjevanje verskih dolžnosti. Župnik Okorn ni bil moč, ki bi bil znal braniti verske svetinje in ki bi bil ostro nastopil proti Garzarolliju in njegovim pristašem, ampak jih je prosil, da naj izpolnjujejo verske dolžnosti. Ker ni vse nič zaleglo, pravijo še zdaj živeči župljani, da je mnogokrat jokal nad njih trdovratnostjo. Nazadnje se je privadil tudi tem razmeram in je menil, da se ne dajo spremeniti.

Na prigovarjanje sosednjih duhovnov, zlasti takratnega dekana v Trnovem, dr. Josipa Kržišnika, je priredil misijon v mesecu oktobru l. 1901 v Senožečah. Misijon so vodili misijonarji družbe Srca Jezusovega iz Ljubljane. Začetek je bil žalosten. Le par starih ženic in nekaj otrok je prišlo poslušat misijonarje v cerkev. Misijonarji so hoteli že oditi. Predno pa odidejo, hotel je še enkrat poskusiti goreč misijonar otajati srca mrzlih župljanov. In res je ob koncu prišla večina župljanov in so se udeležili misijonske pobožnosti.

Župnik Okorn ni znal izrabiti sadov misijona. Bil je gospod stare šole. Vsled tega je liberalizem dobival več

⁷ Župnik v Senožečah od leta 1872 do 1907.

tla po liberalnem časopisju in po Garzarollijevem suvanju proti duhovščini. Kako zaklet sovražnik Cerkve in vere je bil Garzarolli dokazuje to, da je za čas misijona l. 1901 najel na Opčinah godce, da bi bili motili pobožnost misijona. Bili so godei boljši, in ko so izvedeli za kaj jih namerava Garzarolli porabiti, niso prišli. Ob času misijona je ljudi odganjal od cerkve in sam tudi ni opravil pobožnosti. Njegovo satansko delo je vplivalo tudi na druge vasi v župniji.⁸ Le vas Senadole se je vedno upirala njegovemu vplivu. Dolenja vas in Potoče dolgo časa nista hoteli sprejeti Garzarollijevega nauka, a okrog l. 1897 sta tudi ti dve vasi padli v liberalne roke vsled Garzarollijevega vplivanja. Oběino Laže je dobil v roke liberalni gostilničar Kralj, ki je z malimi izjemami vse ljudi pokvaril s pijačo, tako da so Lažaneji še danes slepo orodje v rokah Kraljevih. Vsled pijančevanja jih je veliko zabredlo v dolgove in se jih je več izselilo v Ameriko, da bi rešili svoja posestva. Pri tem nečednem (poslu)⁹ se je tudi župan privadil pijači in kot pijanee danes kraljuje nesrečnim Lažaneem. Vsa župnija Senožeče, izvzemši Senadole, ima danes žalostno lice. Trije trgovci, namreč (Franc) Zadnik, Anton Suša in Ivan Zelen so si nabrali pri župljanih veliko premoženje, medtem ko so drugi ljudje z malimi izjemami v dolgeh. Liberalizem jim je vzel vero, oderuški botegar denar in tako jim je ostalo malo več kot golo življenje.

Nakateri gospodje kaplani so spoznali, da je treba pogubnemu liberalizmu zastaviti pot in so skušali kaj storiti v oprostitev župljanov iz liberalnega vpliva. Tako je g. Jakob Kleindienst ustanovil Marijino družbo za dekleta l. 1906. Na angelsko nedeljo 1906 je bil slovesen sprejem v Marijino družbo po prevzvišenem g. knezoškofu dr. Antonu Bonaventuri Jegliču. V soboto so prišli v Senožeče in popoldne so spovedovali. Istega leta tretjo postno nedeljo sta priredila dr. Evgen Lampe in dr. Janez Evangelist Krek politični shod v graščini¹⁰,

da bi Senožečani tudi politično spregledali. Liberalci so se ustrašili tega shoda in so ga hoteli na vsak način preprečiti. Garzarolli je kupil liberalcem en sod vina, katerega so pred in med shodom vozili po eesti, živinsko pili, tako da bi bil kmalu Medenov sin iz Senožeč umrl in so divjaško rjovali.

Duhovniki so skušali ljudem streči v eerкви kakor so vedeli in znali, da bi jih privabili v eerkev. L. 1907 so vpeljali jutranjo službo božjo ob pol sedmih ali sedmih. Toda kljub temu so ostali Senožečani mrzli in niso hodili k službi božji. Vsled menjavanja jutranje službe božje je vprašal še l. 1911 takratnega župnika nek župljan resno: "Kdaj pa je ob nedeljah zjutraj sv. maša?" 31.1.1907 je bilo prvokrat vedno poldnevno (ob 6 h in 12 h) ešašenje presvetega R. T. (Rešnjega Telesa).

16. sušca 1907 je umrl župnik Ignacij Okorn ob 7 uri zvečer. Zapustil je nekaj svojega denarja, katerega je imel vsega skupaj s eerkvenim premoženjem zmešanega. Župljanov je prav malo se udeležilo pogreba svojega župnika. Ljubezen do svojega duhovnega pastirja in hvaležnost je zamoril liberalni brezverski duh.

Na izpraznjeno župnijo Senožeče je bil imenovan takratni kaplan g. Jakob Kleindienst župnim upraviteljem. V četrti nedelji po Veliki noči se mu je izročilo eerkvno premoženje. Ta je prevzel preveč denarja in zato ni znal gospodariti z njim. Namesto da bi bil popravil župno eerkev sv. Jerneja in podružnice, ki so bile v zelo žalostnem stanju, je prenašal denar od hranilnice do hranilnice, tako da so ga liberalci obdolžili, da si je prilastil večjo vsoto cerkvenega premoženja. In s tem obrekovanjem so mu spodkopali tla, da je njegovo, v začetku zelo temperamentno delovanje, ostalo brez uspeha.¹¹

Napako je tudi napravil, ker je samo političnih pristašev iskal, ni pa gledal na to, ali izpolnjujejo verske dolžnosti ali ne. To je zbegalo še nekatere dobre župljane.

⁸ Foro Senožeče je bilo od imenovanja v župnijo leto 1463 rozmeroma majhno in zoto pozneje z razvojem eerkvne organozatske strukture ni bilo deljena. Poleg Senožeč (leto 1910 so imele 753 prebivalcev) je obsegala še vosi: Dolenjo vas (297 preb.), Lože (187), Senadole (163), Gobrče (91) in Potoče (84), skupaj 1575 ljudi. Poleg forne in podružničnih cerkvo po ostalih petih vosih je župnik do jožefinskih reform uprovljel še tri podružnice v somih Senožečah. V času župnika Beštro so v Senožečah uporabljali le še podružnično cerkev Morije Device ob gradu.

⁹ Vse opombe v oklepaju E. D

¹⁰ Srednjeveški grad iz 12. stoletja no vrhu vzpetine nod Senožečomi je bil v 16. stoletju že dotrojon, zoto je novi zemljiški gospod, grof Hermes di Porzio, ki je senožeško gospostvo priženil verjetno med leti 1564 in 1590, okrog leto 1600 ob vznozju vzpetine, tik nod trgov, zgradil novego. Njegov doljni potomec, knez Ludvik di Porzio, je leta 1906 grad prodal no prostovoljni dražbi. Najprej ga je kupil Korel Lenasi, župnik v

Košoni no Notronjskem, leto 1912 po posestniku Ivon Fronetič in Anton Može iz Dolenje vosi, ki sto grad leta 1920 rozprodalo zo grodbeni moteriol.

¹¹ Župnik Okorn je v oporoki nametil 1000 K zo "izobrozevalno društvo, ki naj se ustanovi". Ko so zo to izvedeli senožeški liberalci so nemudomo ustanovili Izobrozevalno društvo v Senožečah in od tajnika tankojšnje Hranilnice in posojilnice zahtevoli omenjeni denar. Vendor se je tajnik zaradi pripisa, do z denorjem razpolago SLS, obrnil no predsedniko Ivono Šušteršiča, to po je dosegel, do je sodišče denor prisodilo novoustonovljenemu Katoliškemu slovenskemu izobrozevalnemu društvu v Senožečah. Arhiv župnije Senožeče, Kronika Katoliškega slovenskego izobrozevalnega društva v Senožečoh.

Na Vnebohodu l. 1907 je sklical g. Kleindienst politični shod na župnijskem dvorišču. Toda liberalci, na čelu jim Garzarolli in takratni okrožni zdravnik dr. (Vinko) Gregorič, so prihruli na dvorišče in takratnemu državnemu poslancu dr. Ignaciju Žitniku shod zbili s surovim tuljenjem in rjoventjem. Dr. Žitnik je imel potem shod v župnišču nemoteno, ker so liberalci odšli. V terek po Vnebohodu so bile volitve v državni zbor, kjer

dinariatu jima niso mogli dopovedati, da je g. Možina sam šel neprisiljen. Ta dva moža...¹³ sta pripovedovala, da sta zažugala g. generalnemu vikarju v Ljubljani, da bodo vsi prestopili v pravoslavje kot Ricmanci, ako g. Možina ne pride nazaj.

G. Janez Hrovat je prišel 23. 3. 1908 kot kaplan iz Trnovega pri Ilirski Bistrici v Senožeče. Upal je v začet-

Senožeče leta 1905

je kandidat SLS dobil le nekaj glasov. Vendar je pa v celem volilnem okraju zmagal.¹²

Medtem je bila župnija Senožeče razpisana, katero je dobil g. Janez Možina, župnik v Rovtah pri Logatcu. Bil je župnik v Senožečah od 3. septembra 1907 do 1. maja 1908. Bil je boječ gospod in zato je prijenjal senožškim liberalcem in ker je videl, da čim več jim ugodi, temveč zahtevajo od njega, je prosil za izpraznjeno župnijo v Podlipi pri Vrhniki in tja odšel. Imenovan je bil župnim upraviteljem g. kaplan Janez Hrovat, ki je ostal od 1. maja 1908 do 15. decembra 1910 v Senožečah. Ker je g. Možina odšel iz Senožeč, so bili liberalci nevoljni. V svoji omejenosti so poslali dva moža h knezoškofijskemu ordinariatu v Ljubljano prosit, da bi ostal g. Možina v Senožečah, v mnjenju da je g. Možino prestavil knšk. (knezoškofijski) ordinariat. Pri knšk. or-

ku, da bode s pridnostjo in vztrajnostjo župnijo uredil. Ker ni bilo uspelo je obupal nad župljani. Pokvaril je celi položaj zlasti s tem, ker jih je začel zmerjati, ko niso ubogali zlepa. Pozabil je, da je Krašovec trd kot skala, a za razžaljenje občutljiv kot mestna gospodična. Župljani so zaradi tega opustili obiskovanje cerkve še bolj, niso prejeli sv. zakramentov. Značilno za to dobo je to, da v Potočah, Gabrčah in Lažah niso vzdrževali niti cerkovnika. V Potočah niti zvonili niso več ne zjutraj, ne opoldne, ne zvečer. V vseh teh vaseh so se vrstili prej v zvonjenju tedensko od hiše do hiše. Splošna mlačnost se je oprijela vseh. Častno izjemo so delali Senadolci, ki so najbolj oddaljeni od župne cerkve in (so) kljub temu hodili z malimi izjemami k službi božji, čeprav so jih liberalci v Senožečah zato zasmehovali.

Leta 1908 je bila župnija razpisana in podeljena g. Oraniču, delavnemu in podjetnemu kaplanu v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Toda nesreča je bila, da ni prišel v Senožeče, ker se mu je duh omračil takoj, ko je bil inštaliran. Živi doma v Križah na Gorenjskem. S posredova-

¹² Na volitvah za državni zbor, 14. maja 1907, je v volilnem okrožju Postojna, Senožeče, Ilirska Bistrica, Vipava, Lož v splošni kuriji zmagal kandidat SLS Ignacij Žitnik s 5649 glasovi proti liberalnemu kandidatu Deklevi z 2975 glasovi in socialnemu demokratu Mozetiču s 169 glasovi. Vasilij Melik, *Volitve na Slovenskem, Ljubljana 1965*, str. 365.

¹³ Imena in naslove izpuštil E. D.

njem g. Janeza Hrovata je kupil hišo v Senožečah št. 94 kot cerkveno last za župno cerkev od Sbrizaja. Dal je za hišo in tri njive pred župno cerkvijo 23 900 kron. Plačal je predrago. Vzrok je bil ta, ker so liberalci, na čelu jim neizogibni Garzarolli, hišo umetno dražili. Z nakupom te hiše se je cerkveno premoženje še bolj zmešalo, tako da se g. Hrovat ni več spoznal in je vse delo viselo. V tej zmešnjavi so pa liberalci neprestano pretli svoje mreže g. Hrovatu, ki je začel z njimi občevati.

V letu 1909 so poskusili tudi učitelji, čeprav vsi liberalni, na ljudi, npr. na starše, vplivati, da bi jim pomagali pri vzgoji mladine. Dne 17. 1. 1909 ob treh popoldne so priredili roditeljski večer za starše. Toda staršev ni bilo blizu. Skusili so tudi učitelji, da to ljudstvo ni dostopno za poduk in organizacijo."

"Novomašnik g. Anton Šifrar je prišel 13. 8. 1909 kot kaplan v Senožeče. Bil je delaven gospod in priljubljen. On je napel vse moči, da bi poživil Slovensko katoliško izobraževalno društvo. Kupilo je društvo tamberice, toda vsled nespretnosti organista Ivana Geca ni bilo veliko uspeha... G. kaplan Šifrar je bil prestavljen 1. septembra 1910 kot prefekt v knezoškofjske zavode v št. Vidu nad Ljubljano. Šel je po slovo s kolegom, katerega se je za silo šele naučil voziti, v Hrenovico. Zvečer je vozil v temi proti Senožečam in srečal za mlinom v Smolevem nekega neznanega voznika, se zaletel v "štango" voza in se tako poškodoval, da so ga morali drugi dan peljati v bolnišnico v Ljubljano, kjer je v par dneh vsled poškodb umrl. Na Šifrarjevo mesto je bil nastavljen za kaplana v Senožečah g. Janko Dolenc. Bil je goreč duhovnik, a prenagel. Prišla sta navskriž z župnim upraviteljem. Ker je videl, da gre vse narobe, se je oglasil za prestavitev njegovo ali g. Hrovata. G. Hrovat je dobil dekret za župnega upravitelja na Goro nad Idrijo, kamor je odšel 15. decembra 1910. Za župnega upravitelja v Senožečah je bil imenovan g. Janez Evangelist Bešter, kaplan v Cerkljah pri Kranju, kamor je prišel 15. 12. 1910 v spremstvu g. dekana Matije Erzarja iz Postojne. Sprejel je novoimenovani župni upravitelj še isti dan vse cerkveno premoženje. Ker je bilo vse v neredu, pisala sta celi dan dva zapisnik o izročnem premoženju cerkva. Cerkvenih računov ni bilo od l. 1907 naprej napravljenih. Cerkve umazane, strehe slabe, župnišče je bilo nekoliko popravljeno l. 1908, a površno. V župni cerkvi sv. Jerneja so bile za tlak pozimi položene smrekove deske. Ker niso bile pribite, je hoja po njih povzročala ropot. Mala monštranca je bila v tabernaklju, v humli namesto žeblja vtaknjena prelomljena "zveplenka". Strašen prizor!

V nedeljo 18. 12. 1910 je župni upravitelj imel ob 10 h duhovno opravilo. V cerkvi je bilo pod korom nekaj moških, v klopih ženske in spredaj šolska mladina. Po

sredi cerkve prazen prostor. Ob 6 h zjutraj je bilo pri sv. maši 7 moških in klopi polne žensk. Drugo vse prazno. Župljani niso vedeli, da se v nedeljah zjutraj spoveduje. Čudno se jim je zdelo, da je župni upravitelj hodil v spovednico čakati spovedance. Ob delavnikih je prišlo k sv. maši par ženic in katerikrat ena ali dve dekleti. Moškega ni bilo nobenega k sv. maši. Zdela se jim je to potrata časa in za lenuha je veljal oni, ki je hodil ob delavnikih k sv. maši. Sicer so pa v nedeljah opravljali skoraj vsa opravila kot v delavnikih. Žalostno! Nedelja se skoraj ne razlikuje od delavnika. K sv. maši ob 10 h pridejo moški iz Senadol, nekaj iz Dolenje vasi, Potoč, Gabrč in Laž, iz Senožeč bi lahko vse moške naštel, ki hodijo k sv. maši. Vsak izgovor jim je dober. Zjutraj je temno in mraz, ob 10 h pa morajo kuhati in zato mora pri vsaki hiši ostati tudi ena ženska doma. Moški pa posedajo po ognjiščih, postopajo na cesti, ako je pa slabo vreme, se zatekajo v Mušičev hlev. Cerkev jim je zadnja. Nedelj in postov nočejo poznati. Sploh ni nič krščanskega na njih.

Skrajno so sovražni vsakemu duhovnu. Zdi se mi, da bi najraje videli, da bi jih noben duhoven tudi na cesti ne srečal in tako ne motil v duševnem spanju. Zato pa tudi ni nikogar v župnišče razen ako ima nujen opravke. Tudi dobri se boje, da bi brezverci videli, da občujejo z duhovnom. Strašno je dolgočasno pri teh ljudeh. Kaj začeti? O Bog, usmili se jih!

L. 1911 je župni upravitelj vse poskusil, da bi svoje župljane pripravil do krščanskega življenja. Uporabil je vse pripomočke. Ko je opazil, da ljudje še časte Mater Božjo, je takoj vpeljal vsako soboto zvečer litanije M. B. (Mater Božje). In res je prišlo že prvo soboto okrog 20 Senožečanov¹⁴ k litanijam. S tem se je začelo po malem tudi spovedovanje ob sobotah. Takoj po Novem letu je začel razširjati krščanske časopise. Skušal je poživiti bratovščino sv. R. T. (Rešnjega Telesa), ki je bila vpeljana l. 1901, a je v splošni zmedi tudi zaspala. Velikonočno spraševanje je porabil za razlago o važnosti sv. vere. Toda iz Senožeč, Potoč in Gabrč so 28. 1. 1911 prišli k Velikonočnemu spraševanju en mladenič in štirje možje. Nevednost o verskih resnicah je velika, mlačnost še večja! Kako podučiti ljudi, to je uganka.

Slovensko katoliško izobraževalno društvo je 29. 1. 1911 imelo občni zbor. Vpisanih je bilo par mož, nekaj žensk, večina članov je bilo deklet. Bali so se hoditi v društvo. Župan in njegova tajnica Viktorija Demšar sta pošiljala občinskega slugo pred izobraževalno društvo, da je pazil kdo hodi ob nedeljah v društvo. Zaradi

¹⁴ Pravilno Senožečec; župnik je bil tujec in te jezikovne posebnosti ni obvladal.

društva so potem gospodarje in gospodinje napadali, niso dali pri županstvu nobene podpore in sploh so jih šikanirali, kjer so mogli. Le dekleta so imela še največ poguma. Bilo se je bati, da društvo preneha. Nobeden ni hotel več sprejeti predsedništva. 29. 1. 1911 je bil na občnem zboru izvoljen predsednikom župni upravitelj Janez Bešter, ki je na splošno zahtevo prevzel predsedstvo. G. kaplan Janko Dolenc je obljubil, da bo društveno delo sam opravljal, ker je župni upravitelj vedel, koliko dela ga čaka v pisarni in v cerkvi. Zahtevali so člani le moralne podpore, da ne bi liberalci društva tudi v prihodnosti dušili.

V torek 31. 1. 1911 je bilo celodnevno čaščenje sv. R. T. Udeležba je bila pičla. Od enih do dveh ni bilo, razen župnega upravitelja, nobenega častilca v cerkvi. Imeli so ta čas moliti prebivalci iz vasi Laže. Bilo se je bati, da bo treba prekiniti čaščenje sv. R. T. K sreči je popoldne prišlo več častilcev. Čudni so ti ljudje! Zdi se jim vsaka pobožnost smešna. Ne poznajo nobene resnobe še tisti, ki sicer hodijo v cerkev. Brezverci se pa še iz teh norčujejo.

Ker pri podružnicah niti na vseh oltarjih križev ni bilo, je župni upravitelj kupil štiri oltarne križe pri Schmittu v Ljubljani, ki so okovani s svetlo kovino in stanejo 49 K. Iz župne cerkve je dal stare križe podružnicam, kjer jih ni bilo.

“Cerkveno petje je bilo slabo. Vodil ga je Ivan Gec, ki je bil organist “svoje šole”. Velik križ je tudi s cerkvenimi pevkami. Ima jih pet in sam poje. Ako jih ne priganja, da naj pridejo k sv. maši pet, jih ni. Ako jim kaj reče in jih priganja, pravijo, da je surov in hud. Gec tudi sam nima veliko gorečnosti za cerkveno petje in tako se zgodi večkrat, da zjutraj sam poje, ko bi bilo bolje, da bi še sam molčal.

L. 1911 je bila prestavljena pridiga na Veliki petek namesto ob 3 h na 7 uro zvečer. Prišlo je več poslušalcev kot druga leta. Zlasti tovarniški delavci in oni, kateri celo leto ne vidijo cerkve od znotraj, razen (za) Velikonočno nedeljo in Božič. Velikonočno spoved je opravilo l. 1911 samo 80 % žensk iz cele župnije, ravno tako tudi moških, razen iz Senožeč, katerih je opravilo spoved samo 20 %.

Župnija Senožeče je bila razpisana. Ker je župni upravitelj videl, da se versko življenje v župniji obrača na bolje, je prosil za podelitev župnije. Bila mu je tudi podeljena. In sicer je pripadla pravica patronata po razprodaji Porzijeve graščine ljubljanskemu knezoškofu.¹⁵

¹⁵ Senožeški fidejkomis je Ludvik knez Porzia prodal na prostovoljni dražbi leta 1906 in s tem izgubil tudi patronat nad žup-

Župna občina je dobila za odkup patronata dve parceli ter 4000 K denarja, ki jih je kupec graščine g. Karel Lenasi, župnik v Košani, župni občini odstopil. Novomenovani župnik g. Janez Bešter je bil ištaliran 1. maja 1911. V mesecu majniku je bil v pomoč poslan v Planino kaplan g. Janko Dolenc, kjer si je župnik Štefan Rihar zlomil nogo. Zdaj je župnik Bešter moral drugo delo v pisarni opustiti in se lotiti šole.

Majniška pobožnost se je v l. 1911 precej poživila. Tudi k spovedi je prišlo nekaj ljudi. Župnik je v tem letu vse cerkvene pobožnosti uredil po sinodalnih sklepih. Spremenil je tudi čas za molitve na pokopališčih v Dolenji vasi in Senadolah na praznik Vseh svetnikov. Prej je namreč župnik sam doma recitiral officium in kaplan pri obeh omenjenih podružnicah. Leta 1911 je bil peti officium v župni cerkvi in potem je kaplan šel ob 4 h v Senadole opraviti officium, v Dolenjo vas pa drugi dan na Vernih duš spomin.

Spoved v Adventu je opravilo l. 1911 nekaj nad 200 župljanov. Moški so v svoji mlačnosti dosledni. Župnik je imel 6 pridig za može, da bi jih pripravil do večkratnega prejemanja sv. zakramentov. Uspeh je bil ta, da je prišel k spovedi en mož iz Senadol. Tudi nekaj! Bolje eden, kot nobeden. Obhajil je bilo vse leto okrog 2600.

Z veliko agitacijo se je v letu 1911 naročilo (na) Domoľjuba okrog 100 naročnikov. Seveda so nekateri plačali le 1 K, drugo je plačal župnik.

“Leto 1912 je bilo naporno. Liberalci so porabili vse moči, da bi ljudi zopet zbegali, ker so uvideli, da jim več tako slepo ne slede. Marijina družba deklet je dajala lep zgled krščanskega življenja, ko so dekleta napravila zavezo za vsakdanje sv. obhajilo. Župnik je imel veliko truda, da jih je nekaj pripravil do tega, ker se drži tudi žensk janzenistovski duh, da imajo velik strah pred pogostim sv. obhajilom. Led je prebit. Dal Bog, da bi vsa dekleta sledila temu zgledu!

V nedeljo 21. 1. ob 3 h popoldne je priredila Marijina družba deklet igro v graščini, katero sta kupila Ivan Franetič in Anton Može, posestnika iz Dolenje vasi.¹⁶ Udeležba je bila velika. 31. 1. je bilo celodnevno čaščenje Sv. R. T. Bilo je občutno mrzlo. Obisk pri čaščenju je bil slab. Ljudje se boje mraza in čepe doma na ognjiščih.

nijo. Dosegel ga je Rambert von Walsee leta 1463 od tržaškega kapitlja, ko so Senožeče postale sedež prave župnije, za patronat nad imenovanjem duhovnikov v župniji pa je zemljiški gospod plačeval škofiji določene denarne dajatve.

¹⁶ Za nakup graščine so se, po pripovedovanju domačinov, zanimali tudi uršulinke, da bi v njej organizirale deklško gospodinjstvo šolo. Vendar naj bi jim Garzarolli nakup preprečil, zato so ustanovile šolo v Trnovem pri Ilirski Bistrici.

Ker je bil na severnem koncu kupljene cerkvene hiše star in slab hlev, tako da je komaj zidovje streho nosilo in se je bilo bati, da se podre, začel je župnik pripravljati material, da podre hlev in sezida dvorano, katero pogrešamo za vse društvene prireditve. Med tem časom je pridno terjal zaostale cerkvene obresti, da bi s tem denarjem postavil dvorano. Bila je namreč sreča v nesreči, ker g. Hrovat ni mogel izterjati obresti, da so tako ostale za zidanje dvorane.

Dušnopastirsko delovanje je šlo zelo počasi na bolje. Neprestani strah pred senožeškimi zabavljači je silil duhovščino, da je spovedovala za Velikonočno spo-

Procesija na praznik sv. R. T. (6. 6. 1912) je bila dobro obiskana. Ljudje so rekli, da že 20 let ni bilo tako veličastne procesije v Senožečah. Procesija na Veliko soboto l. 1911 je bila namreč kljub lepemu vremenu slabo obiskana.

9. junija 1912 je bila ustanovljena bratovščina Presvetega Srca Jezusovega z namenom, da bi se neskončno usmiljeno Srce Jezusovo usmililo ubogih zaslepljenih župljanov. V ta namen je župnik tudi naprosil misijonarje družbe Srca Jezusovega, da bi vodili misijon v Senožečah prihodnje leto v Velikonočnem času. Določil se je čas od 8. do 16. sušca 1913.

Župna cerkev sv. Jerneja Apostola v Senožečah

ved tudi pri podružnicah, kakor je bilo od nekdaj v navadi. V župni cerkvi je bilo obhajanih v Velikonočnem času nekaj nad 700 ljudi. Okrog 100 jih je opravilo pri podružnicah. Ostalo jih je veliko brez Velikonočne spovedi. Vseh obhajil v župni cerkvi je bilo 3765.

Koncem meseca maja je bila dekanjska vizitacija. G. dekan Matija Erzar je nadzoroval verouk v štirirazredni šoli v Senožečah 23. 5. dopoldne, popoldne pa v Dolenji vasi enorazredno.¹⁷

¹⁷ Enorazredna trivalka v Senožečah je bila ustanovljena okrog leta 1805, dve desetletji pozneje je bila razširjena v dvorazredno. Leta 1835 se je šola iz kaplanije preselila v lastno stavbo z dvema učilnicama in dvema učiteljskimi stanovanji. Leta 1875 je bila razširjena v trirazrednico, vendar se je že naslednje leto preselila v novo večjo zgradbo s štirimi učilnicami in prav toliko stanovanji. Štirirazredni osnovni šoli v Senožečah se je okrog leta 1900 pridružila še enorazrednica v Dolenji vasi. Arhiv osnovne šole v Senožečah, Šolska kronika 1945; Arhiv

pak še zelo osebno. Ostala je pri volitvi v manjšini za 10-20 glasov. V Lažah je zmagal župan Kralj s svojimi kimovci.

Pri teh volitvah, npr. pri agitaciji je postopal organist Gec nepostavno in je bil vsled tega obsojen na 10 dni zapora. Ker je menil, da bo šlo vedno po njegovi volji tudi pri cerkvenem petju naprej, ga je župnik silil v to, da bi napravil vsaj mešan pevski zbor. Toda Gec se je temu uprl. Na pritisk in žuganje župnika, da tako ne more iti dalje in da bo primoran službo razpisati, je Gec rekel: "Le prohibirajte z drugim!" Nato mu je župnik odpovedal službo. Poklical je za organista cerkov-

Slovenije, Okrajni gradbeni urad Postojna; Postojnsko okrajno glavarstvo, Postojna 1889, str. 113-115.

¹⁸ V občini Dolenja vas so bile še vasi Potoče, Otošče in zaselek na Hribu, v občini Senožeče pa še vas Gabrče. Občini Laže in Senadole sta obsegali samo ti dve naselji.

nikovega sina iz Cerkelj, Franca Košnjeka, ki je prišel 10. novembra 1912. Župnik mu je dajal hrano in 20 K mesečno. Gec je imel 50 K mesečno.

Do konca jeseni je bila dvorana po večini dovršena. Dolga je 14,8 m, široka 8 m, visoka 4,7 m... Vsa dvorana je stala 6841,92 K."

"L. 1913 je prineslo župljanom več blagoslova. Vsa koletno darovanje za sveče je bilo 1. 1. Darovali so 72 K. L. 1911 samo 38,40 K. Napredek. 31. 1. je bilo celodnevno čaščenje, ki je bilo, hvala Bogu, dobro obiskano v primeri s prejšnjimi leti. Župnik je prišel meseca svečana navzkriž z Josipom Zelenom¹⁹, katerega je izročil finančni prokuraturi v izterjanje glavnice 2200 K podružnici v Lažah in obresti v znesku 1970 K. Bil je 3. marca pri deželnem sodišču v Ljubljani obsojen v plačilo glavnice in obresti. Vendar pa ta jeza ni dolgo trpela, ker mu je župnik dokazal, da je storil le svojo dolžnost. Misijon je bil kot dogovorjeno od 8. do 16. sušca. Vodili so ga gg. misijonarji družbe Srca Jezusovega iz Ljubljane. Superior Valentin Eržen, gg. Flis in Pohar. Udeležba je bila še dosti dobra. S svojo odsotnostjo so se odlikovali le senožeški možje, katerih je ostalo brez spovedi c. polovica. Vseh obhajancev je bilo 1685. Bolehni in stari so opravili misijonsko pobožnost doma pri podružnicah. Sklepna procesija je bila veličastna na Cvetno nedeljo. Udeležilo se je tudi nekaj takih, ki niso opravili misijonske pobožnosti.

Stari Garzarolli je ljudi odganjal od misijona, a ni veliko dosegel. Zadela je starega vdovca Garzarollija hitra kazen, da so celo njegovi pristaši kazali nanj, da zdaj razumejo zakaj zabavlja čez vero in ljudi odganja od cerkve. Porodila je njegova kuharica nezakonskega otroka tri dni po sklepu misijona in ljudje so kazali nanj, da je oče.

V sušcu je Marijina družba priredila igro v nedodelani dvorani. Po misijonu je začel župnik takoj nabirati žene za ustanovitev Marijine družbe za žene."

"Delo pri dvorani se je v l. 1913 nadaljevalo... Marijina družba deklet je dobila novo zastavo... Dne 29. 6. je bila dvorana blagoslovljena in tudi zastava Marijine družbe. Slavnostni govor v cerkvi je imel g. Andrej Ažman, katehet v Postojni. Udeležil se je slovesnosti kaplan iz Hrenovic g. Martin Dimnik. V dvorani je imel govor domači župnik in nato blagoslovil dvorano. Slovesnosti se je udeležila po svojih zastopnicah deklinška Marijina družba iz Trsta in skoraj polnoštevilno Mari-

jina družba iz Hrenovic²⁰. Slovesnost je bila lepa. Liberalci so škripali z zobmi.

Od 24. do 27. avgusta se je vršil katoliški shod v Ljubljani, katerega se je 5 župljanov udeležilo. 24. 8. zjutraj je umrl nagloma Janez Ferfila, posestnik v Senožečah... Ker ni bil 28 let pri spovedi, mu je g. kaplan odrekel cerkveni pokop. Pokopal ga je... župan Garzarolli. Ker je imela požarna bramba 24. 8. veselico in so bili v Senožečah muzikantje, je Garzarolli tudi te najel, da so godli za pogrebom. Kljub temu je pa mlačne Senožečane ta pogreb zelo oplasil in ne marajo biti pokopani ne-cerkveno. Dobre je pa utrdil, češ da ni enaka mera za dobre in slabe."

"Sprejem žena v Marijino družbo je bil 19. 10. Sprejetih je bilo po domačem župniku 36 žena. Kažejo veliko veselje do družbe. Ker je bilo sv. leto, priganjalo se je župljane k sprejemu sv. zakramentov za sv. leto. Ženske so večinoma opravile. Moški pa mislijo, da ne smejo več kot enkrat k spovedi. Opravilo malo mož svetoletno pobožnost."

"Dne 23. novembra smo priredili na novem odru prvo mešano igro. 30. novembra je imel dr. (Vladislav) Pegan, kandidat SLS (za deželni zbor), v dvorani prvi nemoteni shod v Senožečah. Dr. Ignacij Žitnik ni mogel na shod ker je zbolel in umrl v Leoninum 30. 12. 1913. Ker je bilo vreme skrajno slabo se ni nihče iz župnije udeležil pogreba. Dne 28. 12. 1913 je priredilo Društvo za otroško varstvo veselico v dvorani. Sodelovali sta obe stranki pri prireditvi. Seveda to ni bilo vseč Garzarolliju in tudi Anton Suša, odbornik društva za otroško varstvo je pomagal zabavljati čez prireditev. Veselica je dobro uspela.

L. 1913 so bile prekrte in popravljene vse podružnice, ki so bile v slabem stanju. In sicer v Gabrčah, v Potočah, kjer so nastavili tudi cerkvnika na pritisk župnika, ker bi (župnik) sicer odpovedal vsako sodelovanje pri Živinorejski zadrugi. Popravila se je cerkev v Lažah in v Dolenji vasi."

"V letu 1913 se je versko življenje precej poživilo. Obisk cerkve je postal boljši. Samo g. kaplan se je zameril Senožečanom, ker jih je zmerjal na prižnici in tako so začeli agitacijo proti obiskovanju službe božje ob 10 h. Vseh obhajancev je bilo v l. 1913 6795. Gotovo malo za tako župnijo, a vendar veselo znamenje, da lju-

¹⁹ Prej omenjeni bivši senožeški župan (1866-1874) in deželni poslanec (1895-1901) Jože Zelen, do leta 1913 tudi predsednik katoliške Hranilnice in posojilnice v Senožečah.

²⁰ Sosednja župnija, ki je prvotno obsegala ves zahodni krak Pivke vključno s Postojno in je bila konec 18. in v 19. stoletju razdeljena na manjše. Sedež dekanije je ljubljanski škof leta 1844 prenesel v Postojno. Franc Rupnik, Zgodovina hrenoviške župnije, Hrenovice 1935.

bezen Božja deluje v srcih župljanov." "Senožečani gredo pa še vedno neradi v cerkev, še nerajši (težje) pa kaj darujejo za cerkev. Dne 31. 1. 1914 je bilo celodnevno čaščenje Sv. R. T., ki je bilo še dosti dobro obiskano. Le moški menijo, da jim ni treba opravljati nobene pobožnosti." "Dne 19. 4. se je oznanilo, da se bo delil zakrament sv. birme 26. 5. Oznanili so sc pogoji za botre. Nastal je takoj odpor pri onih botrih, ki niso in nočejo opraviti Velikonočne spovedi. Obenem se je oznanilo, da naj tisti ženini in neveste, ki ne kažejo pravič krščanskega življenja, se prej nauče ves katekizem, predno hočejo biti oklicani.

Dne 17. 5. je imel kandidat SLS dr. Lovro Pogačnik volilni shod. Z njim je prišel tudi deželni in državni poslanec Josip Gostinčar. Shod je bil v dvorani in ni bilo nobenega nasprotnika na shodu, ker so imeli liberalci shod v Dolenji vasi... Govoril in lagal je profesor Reischer iz Ljubljane. Treba je bilo liberalne laži podreti. Zato je svetoval župnik Bešter kandidatu za državni zbor naj priredi dr. Lovro Pogačnik volilni shod v Dolenji vasi takoj v ponedeljek 18. 5. Kako je Reischer lagal liberalcem na shodu so povedali še isti večer župniku senožeški liberalci, ki so šli s shoda. Izjasnili so se, da bi bilo dobro, če bi priredila en poslanec SLS in en liberalni poslanec skupen shod, da se hočejo prepričati na svoja ušesa, kdo ima prav. Seveda so liberalci kljub dvomom volili liberalno.

Shod v Dolenji vasi se je vršil na vrtu župana Ivana Franetiča. Takoj so prihruli na shod Anton David Suša, Anton Može in Jožef Grahor iz Dolenje vasi. Ti so skušali motiti kandidata SLS z medklici, toda ko so dobili od kandidata in navzočih mož - volivcev zaslužen odgovor, so nekaj časa mirovali. Na vprašanja kandidata SLS je v imenu navzočih liberalcev in socialdemokratov izjavil Anton David Suša sledeče: "Prav je, da so na Francoskem cerkve zaprli in prodali; dobro bi bilo, ko bi se zgodilo tudi pri nas. Zakon naj bo razvezljiv, vlada naj prosta ljubezna." Sploh so nasprotniki SLS pokazali, da nas ne ločita politika in gospodarstvo, ampak vera.

Velikonočne opravljene spovedi listke so prinesli po večini vsi botri in botre. Le trgovec Anton Suša noče o tem nič slišati in davčni eksekutor Maks Moravec se je dolgo ustavljal. Potem je poslal listek, seveda izposojenega od drugega. S tem je premagana tista senožeška trma in svojeglavost, da duhoven uc sme nič ukazati. Obenem so pa liberalci pokazali veliko hinavščino.

Dne 26. 5. 1914 je bilo birmovanje v Senožečah. Zakrament sv. birmice so dclili presviti knezoškof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. Bili so zadovoljni, ker so vide-

li, da se mrzla srca senožeških župljanov tajajo in ogrevajo v ljubezni do Boga."

"Društvo sv. Bonifacija je začelo izdajati v slovenskem jeziku periodični list Resnica, katerega je 28. 6. 1914 razdeljeval cerkovnik Maks Cek pri cerkvenih vratih. Tega pa niso mogli preboleti liberalci in Vekoslav Gorec, sodnijski oficijant (uradnik) je ovadil župnika Beštra orožništvu zaradi kolportaje. Sodba sc je vršila pri c. kr. dež. sodišču v Ljubljani, kjer je bil župnik popolnoma oproščen.

Na dan Sv. Petra in Pavla zvečer se je raznesla govornica po župniji, da sta bila umorjena v Sarajevu prestolonaslednik Franc Ferdinand nadvojvoda in nj. soproga vojvodinja Zofija. Vest je bila resnična. Umorjena sta bila od srbskih zarotnikov. Dne 6. 7. 1914 je bila za umorjenega prestolonaslednika in uj. soprogo slovenska sv. maša z libero, katere se je udeležila šolska mladina, c. kr. uradništvo in občinski zastopi. Med poštenimi župljani vlada splošna žalost zaradi umora, liberalci se pa na tihem vsele."

"Avstrija je zaradi umora prestolonaslednika in nj. soproge stavila na odgovor Srbijo... Toda o tem bodo poročali zgodovinarji. Težko pa, da bi poročali zgodovinarji, kaj je bil pravi vzrok evropske vojske.

Sv. Pavel ap. napoveduje čase, v katerih ljudje zdravega nauka ne bodo prenesli, ampak se bodo obrnili k pravljicam etc. In zdaj so taki časi! Ljudje so splošno versko mlačni, veliko jih je popolnoma brezvernih. Hladnokrvno greše zoper Sv. Duha. Poglavitni grehi imajo veliko privrženecv. Sploh se mora vsak resen kristjan vprašati kaj bo z vesoljnim človeštvom, ako bo hudobija tako bujno napredovala! Razmere niso veliko boljše kot pred vesoljnim potopom. Evropska vojska naenkrat začne dramiti grešno Evropo iz pogubnega spanja. Toda vsi niso hoteli spoznati Božjega klica, ampak so v svoji zakrknjenosti iskali krivcev te strašne vojske, da bi svojo jezo vsaj nekoliko ohladili. Neumni in hudobni liberalci so začeli dolžiti duhovnike, da so krivi vojske. Iskali so krivcev vojske tako dolgo, da je preprosto ljudstvo začelo uvidevati neumnost liberalne trditve in se jim je začelo smejati."

Tako je napisal zgodbo o delno premagani krizi verskega življenja v župniji Senožeče župnik Janez Ev. Bešter. Iz pričujočega zapisa je razvidno, da so senožeški župniki tega časa, vključno z Beštrom, krizo razumeli izrazito politično, čeprav je Bešter svoje predhodnike in pomočnike zaradi preveč političnega delovanja pri premagovanju te krize kritiziral. Priporočal in izvajal je bolj versko akcijo ter pri tem tudi žel večje

uspehe kot njegovi predhodniki. Končni cilj, pripeljati izgubljene ovčice nazaj k zanesljivemu in edino pravilnemu duhovnemu vodstvu Cerkve, pa je bil isti. Pri duhovnem vodstvu so vsi razumeli tudi politično delovanje ljudi, ki naj ne bi bilo v nasprotju z načeli Slovenske ljudske stranke. Dejansko je župnik Bešter prav z intenzivnejšim verskim življenjem popravil politično sliko župnije. Politika je bila z vero neposredno prepletena, kar so s svojim delovanjem in propagando ves čas dokazovali tudi nasprotniki v liberalni stranki.

Pri političnem razkolu v Senožečah ne smemo zamenjati materialnih razmer oz. lastninskih odnosov, ki so delovanje posameznih protagonistov naše zgodbe v veliki meri pogojevali. K ostrini političnega in verskega konflikta pa so nedvomno veliko prispevale njihove osebne lastnosti in značajske poteze. Posebej so bili pomembni značaji vsaj treh glavnih udeležencev.

Prvi med njimi je župan Frane pl. Garzarolli s svojo proti-cerkveno gorečnostjo. Garzarolli je bil ob prelomu stoletja daleč najbogatejši v Senožečah²¹ in je kot tak predstavljal interese bogatejšega sloja prebivalcev. Pri tem se je naslanjal na Narodnonapredno stranko, pri kateri je marca 1897 tudi neuspešno kandidiral na volitvah za državni zbor.²² Konec 50. in v začetku 60. let, pred Zelenom, je bil župan v Senožečah njegov oče Jožef Garzarolli, ki je verjetno v nasprotju z Zelenom predstavljal Bachovi vladi lojalno in slovenskemu narodnemu gibanju nenaklonjeno politično usmeritev. Starega Garzarollija je leta 1866 izrinil predstavnik slovenskega narodnega gibanja, Jože Zelen, kar je odnosom med obema družinama verjetno pustilo določen pečat. Ko je Frane Garzarolli začel politično delovati proti Zelenu, mu je bilo 35 let. Večino bogatejših Senožečev je uspel pridobiti že pred politično ločitvijo narodnega gibanja na Kranjskem. V sedmih letih županovanja je politično prevladal tudi v štirih sosednjih vaseh oziroma v treh od štirih občin, ki so bile teritorialno, gospodarsko in upravno vezane na Senožeče. Zato, da bi obdržal pridobljeni županski položaj, je izkoriščal ves svoj vpliv, ki sta mu ga omogočala denar in županovanje. Ker pa je županstvo oz. občinski svet dobil na podlagi konflikta, ki je bil v začetku res lahko bolj osebne narave, ga je moral pozneje tudi vzdrževati na tej podlagi. Konflikt se je, spričo razvoja kranjske politike, očitno politično obarval in ker je bila cerkev

dobro agitacijsko izhodišče političnih nasprotnikov je versko življenje trpelo vse posledice lokalnega političnega spora. Garzarollijevo plemiško poreklo, bogastvo in politični vpliv v lokalni skupnosti so ga naredili oholega in gospodovalnega. Znale so anekdote o tem, kako si je z bankovei demonstrativno prižigal cigare. Takratna politična kultura kranjskih velmož, ki so jo vsakodnevno prinašali slovenski časopisi, pa tudi ni pomenila bistveno boljših zgledov.

Drugo stran sta predstavljala Jože Zelen in župnik Ignacij Okorn. Zelen je bil na občinskih volitvah leta 1890 poražen že pri svojih 60 letih. Za sabo je imel uspešen županski mandat v času slovenske narodne prebuje in neuspešno kandiduro na volitvah za deželni zbor julija 1877. Pet let po liberalni politični prevladi v Senožečah je bil na listi Katoliške narodne stranke izvoljen v kranjski deželni zbor. Vpis v volilnem imeniku iz tega leta kaže na njegovo solidno gnotno stanje. Z 12 goldinarji letnega davka je sicer šele na 24. mestu, vendar je takrat gospodarstvo že prevzel sin Ivan, trgovec, ki je z 22 goldinarji davka zasedal 13. mesto, drugi sin Tonček pa je odpiral gostilno ob glavni cesti. Bolj odločilno je bilo to, da sta oba z župnikom Okornom pripadala precej starejši generaciji od Garzarollija (20 let razlike) in da sta bila vajena narodne sloge. V njunem času od srede 60. do srede 80. let se je število tujcev (predvsem Nemcev) v Senožečah gibalo okrog 20 oz. ni presegalo 2 %. Tako sta bila do volitev novembra 1886 redno izvoljena kot volilna moža v občini Senožeče, takrat pa sta to vlogo prevzela že Garzarolli in takratni senožeški župan, nadučitelj Karel Demšar.²³ Župnik Janez Evangelist Bešter predstavlja tretjo generacijo senožeških politikov tega časa. O njegovi verski in politični gorečnosti neposredno govori zapis iz župnijske kronike, o njegovi sposobnosti pa to, da je v prvem letu župnikovanja v Senožečah opravil 2600 obhajil, v drugem letu (1912) 3765, v tretjem letu pa že 6795 obhajil. Popravljal in dodatno je opremil župno ter podružnične cerkve, zgradil društveno dvorano, uredil je cerkveno petje. Konec leta 1912 so v občinskem odboru občine Dolenja vas dobili spet večino pristaši SLS, leto kasneje je imel kandidat SLS za deželni zbor po dolgih letih prvo nemoteno politično zborovanje v Senožečah. Tako je Bešter v borih šestih letih napredoval od kaplana v Cerkljah na Gorenjskem do dekana v Postojni.

Vse to pa pri ponovnem pokristjanjevanju Senožečev ni imelo velikega učinka. Sredi Velike vojne je Bešter odšel na bolje in po vojnih zmešnjavah je z italijansko zasedbo Primorske nastopil čas še večje

²¹ Sredi 90. let prejšnjega stoletja je plačeval okrog 140 goldinarjev letnih davkov, sledila sta mu gostilničar Mušič in trgovec Zadnik z okrog 80 goldinarji davka, volilni imenik pa se je nadaljeval z volilnimi upravičenci, ki so plačevali manj kot 50 goldinarjev. Jože Zelen npr. je bil s slabimi 12 goldinarji na 24. mestu imenika. Arhiv Slovenije, Deželno predsedstvo za Kranjsko, Volilni spisi, f. 131.

²² Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem, str. 361.

²³ Arhiv Slovenije, Deželno predsedstvo za Kranjsko, Volilni spisi, f. 125-131.

zmešnjave. Vojni čas je ljudi spet nekoliko bolj približal Bogu, a v povojnem hlastanju za posvetnimi blagri se je zdelo, da so od Boga še bolj oddaljeni. Oblasti italijanskih katoličanov do slovenske Katoliške cerkve niso kazale velikega spoštovanja. Župan Garzarolli se je Italijanom predstavil kot član stare bergamske družine, ljudem pa je zabrusil: "Za vašo Jugoslavijo ne dam počenega groša!" in začel uradovati v italijanščini. Leta 1921 je župni upravitelj (Frane Rupnik) razposlal pobiralee prostovoljnih prispevkov za novi mali zvon župne cerkve, ki so ga razbili pritrkovalei na veliko soboto. Župan Garzarolli je pobiralea nagnal z besedami: "Za menoj ne bodo farji pevali in ne bo treba zvoniti, za menoj bo šla muzika."²⁴ Toda razmere so se kmalu spremenile. Najprej so v Jugoslavijo emigrirali sodnijski uradniki, potem učitelji, sledili so bogatejši gostilničarji in trgovci. Prej strogo razdeljena prosvetna društva, kreditne in produktivne zadrage so se začeli združevati. Leta 1922 je na občinskih volitvah zmagala lista nove, "ne liberalne, ne klerikalne" generacije. Vse, kar je Senožejeem ostalo slovenskega, je bila vera, od leta 1922 do 1962 pod duhovnim vodstvom župnika Janeza Vilharja, pravega primorskega Čedermača. Čez dobri dve desetletji se je za vero spet vse obrnilo. Religija in politika sta nerazdružljivi.

Zusammenfassung

**Hinter mir werden nicht die Pfaffen singen...
Hinter mir geht die Musik**

*Politische Kämpfe und Glaubensleben in der Krainer
Provinz zu Beginn des Jahrhunderts*

Gestalt und Schärfe der politischen Spaltung zwischen liberalen und katholischen Politikern in Krain in den

neunziger Jahren des vorigen Jahrhunderts wurden mancherorts von auf lokaler Ebene vorausgegangenen persönlichen Konflikten einzelner lokaler Honoratioren bestimmt. So spaltete sich die Öffentlichkeit in Senožeče, einem kleinen Marktflecken an der Straße von Ljubljana nach Triest, der nach der Umleitung des Verkehrs auf die Eisenbahn schon ein halbes Jahrhundert lang am Verfall war, schon lange vor Ausbruch der politischen Konflikte auf Landesebene in zwei Lager. Den politischen Konflikt in Senožeče löste Mitte der achtziger Jahre ein junger, aber doch recht vermöglicher Repräsentant des Kleinadels, eines damals schon im Niedergang begriffenen Gesellschaftsstandes, namens Franz von Garzarolli, der 1890 für mehr als dreißig Jahre das Amt des Bürgermeisters übernahm. Im Gegensatz zu den alten national denkenden politischen Führern der Ortsgemeinschaft, die katholisch und konservativ eingestellt waren, begann sich Garzarolli in der liberalen nationalen Fortschrittspartei zu betätigen. Wegen des großen politischen Einflusses der katholischen Partei versuchte er mit aller Kraft das Glaubensleben der Pfarrgemeinde zu zerstören und erreichte in zwei Jahrzehnten ein hohes Maß an Säkularisierung in der Einwohnerschaft. Im Jahre 1911 kamen nur noch eirea 20% der männlichen Einwohnerschaft von Senožeče den allernötigsten Glaubenspflichten nach. Die Seelsorger widersetzten sich einer solchen Politik größtenteils mit gegenlautender politischer Propaganda, doch ohne Wirkung. Erst das intensivere und strengere Glaubensleben, das der neue Pfarrer Janez Evangelista Bešter mit dem Jahre 1911 einführte, konnte hier Abhilfe schaffen. Er half dem Glaubensleben in der Pfarrei bis zum Ersten Weltkrieg wesentlich wieder auf die Füße, obgleich es ihm nicht gelang, auch den politischen Sieg zu erringen. Dennoch: Religiöses Leben und politischen Verhältnisse blieben auch später untrennbar miteinander verbunden.

²⁴ Arhiv župnije Senožeče, Kronika 1, str. 35, 71.